ЗМІСТ

Повернення Шерлока Голмса

Порожній будинок. 6
Будівничий з Норвуда. 24
Чоловічки в танці. 44
Самотня велосипедистка. 65
Пригода в інтернаті. 81
Чорний Пітер. 106
Кінець Чарльза Оґастеса Мілвертона. 123
Шість наполеонів. 138
Троє студентів. 155
Золоте пенсне. 170
Зниклий регбіст. 188
Убивство в Ебі-Ґрейндж. 205
Друга пляма. 224

Долина жаху

Частина І. 247
Частина ІІ. 309

Його останній уклін

Пригода в «Бузковій хижі». 380
«Червоне коло» 406
Креслення Брюса — Партинґтона. 423
Детектив при смерті. 440
Зникнення леді Френсис Карфакс. 461
Нога диявола. 478
Його останній уклін. 498

Архів Шерлока Голмса

Вельможний клієнт. 514
Бліда вояк. 536
Камінь Мазаріні. 553

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Пригода в «Трьох баночках» 568
Сассекський вампір 583
Троє ґаридебів 598
Загадка Торського мосту 613
Людина, що рачкує 634
Лев'яча грива 651
Квартирантка під вуаллю 667
Загадка садиби Шоскомб 677
Фарбар на спочинку 692

Післямова

Володимир Панченко
Творець невмирущого Шерлока Голмса 707

АРТУР КОНАН ДОЙЛ
(1859–1930)
ШЕРЛОК ГОЛМС
Повне видання у двох томах. Том 2

© Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2021
видання четверте
Володимир О. Панченко © переклад з англійської, примітки, 2019
Ілюстрації С. Пейджета, Дж. Ґатчинсона та ін.
Авантитул: Іван Сулима
Дизайнування, форзац: Галя Букша

Усі права застережено. Передрук чи будь-яке оприлюднення текстів у перекладі, опублікованому у цьому виданні, заборонено.

Видавництво Івана Малковича «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА»:
Свідоцтво: серія ДК, № 759 від 2.01.2002
Адреса видавництва: 01004, Київ, вул. Басейна, 1/2
Поліграфія: АТ ХКФ «Глобус». Зам. 20-12-1102

ISBN 978-617-585-158-6

www.ababahalamaha.com.ua

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

ПОРОЖНІЙ БУДИНОК

Навесні 1894 року увесь Лондон схвилювало, а вищий світ дуже вразило убивство вельможного Рональда Адера, скоєне за надзвичайних і найзагадковіших обставин. Нині публіка вже знайома з подробицями цього злочину, що їх з'ясувало поліційне слідство; але ця справа виявилася такою серйозною, що більшу частину подробиць висвітлити було неможливо. Лише тепер, майже через десять років, я дістав змогу відтворити ті ланки, яких бракувало в цьому дивовижному ланцюзі подій. Злочин цей був прикметний і сам по собі, але вся ця прикметність нічого для мене не варта поряд із тими неймовірними подіями, що стали його продовженням і приголомшили мене більше від усіх пригод у моєму неспокійному житті. Навіть зараз, коли минуло стільки років, я й досі згадую про них із захопленням — і відчуваю той несподіваний приплив радощів, подиву та вагань, що сповнив тоді мої думки. Дозвольте ж мені попросити в тих читачів, які виявляли певну цікавість до моїх невеличких нарисів про вчинки й думки однієї надзвичайної людини, пробачення за те, що я не відразу поділився з ними своїм відкриттям: я вважав це за свій найперший обов'язок, хоч був скутий наполегливою забороною, що йшла з власних вуст цієї людини, — забороною, яку було знято лише третього дня минулого місяця.

Зрозуміло, що з часів тісної дружби з Шерлоком Голмсом я глибоко зацікавився злочинами, а після його зникнення ніколи не проминав

Уперше опубліковано у вересні 1903 р. на сторінках часопису «Collier's Weekly» (США) з ілюстраціями Фредерика Дорра Стіла; передруковано в жовтні 1903 р. на сторінках часопису «Strand Magazine» з ілюстраціями Сіднея Пейджета.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

у газетах звітів про нерозкриті загадки. Частенько навіть траплялося, що я заради власної втіхи намагався застосовувати його методи для їхнього розкриття, хоча й без великого успіху. Проте жодна з цих загадок не вразила мене так, як трагедія з Рональдом Адером. Прочитавши в поліційному звіті, що «вбивство було зумисне й скоєне однією або кількома невідомими особами», я глибше, ніж будь-коли, усвідомив, якої тяжкої втрати зазнало наше суспільство через смерть Шерлока Голмса. В цій химерній справі були подробиці, що напевно привернули б особливу його увагу — і дещо додали до розслідів поліції, а можливо, в чомусь і випередили її завдяки набутій спостережливості й пильному розумові найкращого детектива в Європі. Цілий день, об'їжджаючи своїх пацієнтів, я подумки повертався до цієї справи, однак не міг знайти жодного пояснення, яке видалося б мені задовільним. Ризикуючи повторити відомі кожному речі, я все ж хотів би нагадати про подробиці саме так, як про них дізналася публіка після завершення слідства.

Вельможний Рональд Адер був другим сином графа Мейнуса, тогочасного губернатора однієї з наших австралійських колоній. Адерова мати саме приїхала з Австралії до Англії, де їй мали оперувати катаракту, й мешкала разом із сином Рональдом та дочкою Гільдою на Парк-Лейн, 427. Юнак обертався в найкращих світських колах, не маючи, мабуть, жодного ворога й жодної лихої звички. Він був заручений з панною Едіт Вудлі з Карстерса, але за кілька місяців до описуваних подій наречені вирішили розлучитись і не завдали цим одне одному ніякого болю. В усьому іншому, — і це саме так, — життя Адера минало у вузькому родинному й товариському колі, а звички й смаки його були найскромніші. І ось цього безжурного юнака спіткала смерть, до того ж найдивовижніша й найнесподіваніша, і сталося це ввечері 30 березня 1894 року, між десятою годиною та одинадцятою годиною двадцять хвилин.

Рональд Адер постійно грав у карти, але ніколи не робив надто великих ставок. Він був членом ігральних клубів «Болдвін», «Кавендиш» та «Багатель». З'ясовано було, що в день своєї смерті, після обіду, він зіграв один робер у віст[1] в останньому з цих клубів. Грав він там і до обіду. Його партнери — пан Меррей, сер Джон Гарді та полковник Морен — засвідчили, що грали вони саме у віст і що гравці лишилися майже при своєму. Адер програв фунтів із п'ять, але не більше. Грошей він мав багато – такий програш не міг би схвилювати його. Грав він майже щодня в тому чи іншому клубі, проте грав обережно й найчастіше вигравав. Зі свідчень також з'ясувалося,

[1] Віст — популярна в Англії гра в карти; робер — частина партії у віст.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

що кілька тижнів тому він, граючи в парі з полковником Мореном, виграв чотириста двадцять фунтів у Ґодфрі Мілнера та лорда Балморала. Це все, що було відомо слідству про останні тижні його життя.

Увечері, коли стався злочин, він повернувся з клубу рівно о десятій. Мати й сестра саме поїхали кудись у гості. Служниця посвідчила, що чула, як він заходив до своєї кімнати на третьому поверсі, яка звичайно правила йому за вітальню. Вона запалила там у каміні й відчинила вікно, щоб випустити дим. Звідти вона не чула жодного звуку аж до двадцятої хвилини на дванадцяту, коли повернулися пані Мейнус та її дочка. Мати пішла до кімнати сина, щоб сказати йому «на добраніч». Двері було замкнено зсередини, й звідти ніхто не відповідав, незважаючи на її крик і стукіт. Тоді вона здійняла тривогу — й двері висадили. Нещасний юнак лежав на підлозі коло стола. Голова його була прострелена револьверною кулею, проте жодної зброї в кімнаті не знайшли. На столі лежали дві банкноти по десять фунтів і ще сімнадцять фунтів сріблом та золотом: монети було складено стовпчиками різної висоти. Поряд лежав папірець із якимись числами та іменами кількох Адерових приятелів із клубу, з чого видно було, що перед смертю він підраховував свої програші й виграші в картах.

Ретельне розслідування всіх обставин ще більше ускладнило цю справу. Насамперед незрозуміло було, чому Адер замкнув двері зсередини. Це міг зробити і вбивця, а потім утекти через вікно. Але вікно було щонайменше за двадцять футів від землі, а під ним — квітник із крокусами. Ані квітів, ані землі там ніхто не потоптав; не було слідів і на вузькій смузі травника, що відділяв будинок від дороги. Отож, виходить, двері замкнув сам юнак. То як він спіткав свою смерть? Ніхто не міг би влізти у вікно, не залишивши під ним слідів. Якщо ж припустити, що вбивця стріляв крізь вікно, то це мав бути чудовий стрілець, що зміг убити людину револьверною кулею на такій відстані. До того ж Парк-Лейн — вулиця людна, а менше ніж за сотню ярдів від будинку – стоянка кебів. Проте пострілу ніхто не чув. І все ж тут був убитий і була револьверна куля, що пройшла навиліт і, судячи з заподіяної рани, спричинила миттєву смерть. Такими були обставини таємниці Парк-Лейн, яку ще більше заплутувала цілковито незрозуміла річ: як я вже казав, молодий Адер не мав ворогів, а грошей чи коштовностей у кімнаті ніхто не чіпав.

Цілий день я подумки перебирав ці факти, намагаючись застосувати хоч якусь теорію, що звела б їх в одне ціле, й відшукати «точку найменшого опору», яку мій бідолашний друг вважав за початок будь-якого розслідування. Мушу признатися, що це майже не вдалося мені. Увечері я гуляв у парку й близько шостої години опинився

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

на Оксфорд-стріт, на розі Парк-Лейн. На вулиці зібрався натовп зівак, які зирили на одне й те саме вікно, і я зрозумів, що це той будинок, де сталося вбивство. Високий худорлявий чоловік у темних окулярах, що дуже скидався на детектива в цивільному, наполягав на якійсь власній думці щодо злочину, а весь натовп слухав, оточивши його зусібіч. Я протиснувся ближче до нього, але міркування його здалися мені такими недолугими, що я з огидою подався назад. Пробираючися крізь натовп, я випадково зачепив якогось скоцюрбленого дідка, що стояв позаду мене, й він випустив з рук кілька книжок, які тримав під пахвою. Допомагаючи йому підібрати їх, я помітив назву однієї з книжок — «Походження культу дерев» — і подумав, що це, напевно, якийсь бідний книголюб, що заради чи то заробітку, чи то власної втіхи збирає рідкісні видання. Я став просити в нього вибачення, та схоже було, що ці книжки, з якими я так необачно повівся, були для їхнього власника надто дорогі. Він щось сердито пробурмотів, зневажливо відвернувсь, і я побачив, як його згорблена спина й сиві бакенбарди зникли у натовпі.

Моє спостереження за будинком 427 на Парк-Лейн мало прояснили справу, яка мене зацікавила. Будинок відмежовував від вулиці низенький мур з гратами, який не сягав і п'яти футів заввишки. Отже, будь-хто міг дуже легко потрапити в садок. Однак вікно було справді неприступне: біля нього не було ні ринви, ні найменшого виступу, тож залізти туди не змогла б навіть найспритніша людина. Спантеличений усім цим, я подався назад до Кенсінгтона. Та не просидів у кабінеті й п'яти хвилин, як служниця сказала, що мене хоче бачити якийсь чоловік. На мій подив, то був не хто інший, як отой дивакуватий старий книголюб: його зморшкувате обличчя визирало з пасм сивого волосся, а під пахвою він тримав свої рідкісні томи.

— Ви, звичайно, здивовані, що побачили мене, сер? — спитав він дивним, рипучим голосом.

Я підтвердив, що так.

— Бачте, я людина чемна, сер: коли я шкутильгав за вами й побачив, що ви увійшли сюди, то подумав, що мушу зайти попросити пробачення в такого ласкавого добродія. Адже якщо я й трішки погарячкував, сер, то, далебі, не хотів вас образити, й дуже дякую вам за те, що ви попідбирали мої книжки.

— Та годі вже про ті дрібниці, — мовив я. — Дозвольте спитати, як ви дізналися, хто я такий?

— Ну, це дуже просто, сер. Я ваш сусід, а моя малесенька книгарня міститься на розі Черч-стріт, і я буду радий колись побачити вас у себе. Може, ви теж збираєте книжки, сер? Ось «Птахи Британії».

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

«Катулл», «Священна війна» — купіть, сер, дешево віддам. П'ять томів саме заповнять оту другу полицю вашої шафи. Вона якась не дуже акуратна, еге ж, сер?

Я поглянув на шафу, що стояла позаду. Коли ж обернувся, то побачив, що біля мого письмового стола стоїть усміхнений Шерлок Голмс. Я підскочив і з хвилину дивився на нього в німому подиві, а потім, мабуть, знепритомнів — уперше й, сподіваюся, востаннє в житті. Перед моїми очима закрутився сивий туман, а коли він розвіявся, я побачив, що комір у мене розстебнутий, і відчув на губах смак бренді. Голмс схилився над моїм стільцем, тримаючи в руці баклагу.

— Любий мій Вотсоне, — промовив добре знайомий голос, — тисячу разів прошу у вас вибачення. Не думав, що це вас так вразить.

Я схопив його за руки.

— Голмсе! — вигукнув я. — То це ви?! Невже ви справді живі?! Як ви змогли вибратися з того провалля?

— Зачекайте хвилинку, — сказав він. — Чи певні ви, що вже здатні вести розмову? Моя надто вже несподівана поява зовсім приголомшила вас.

— Мені вже краще, та, далебі, Голмсе, я ледве вірю своїм очам. Боже милий! Невже це ви, ви, а не хтось інший, стоїте в моєму кабінеті? — Я знову схопив його за рукав і намацав тонку, жилаву руку. — Ні, ви не дух, аж ніяк, — додав я. — Любий мій друже, який я радий бачити вас! Сідайте і розкажіть мені, як вам пощастило врятуватися з тієї страшної прірви.

Він сів навпроти мене й звичним недбалим порухом запалив цигарку. Вбраний він був у запилюжений сурдут книгаря, але решта його маскараду — пасмо сивого волосся й старі книжки — лежали на столі. Голмс, здавалося, схуд іще більше, а його очі стали ще пильніші, проте мертвотна блідість його орлиного обличчя свідчила, що життя, яке він вів останнім часом, було не на користь його здоров'ю.

— Як приємно випростатись, Вотсоне, — мовив він. — Ні, це не жарт, адже людині такого зросту нелегко стати коротшою на цілий фут і ходити так кілька годин поспіль. А тепер, любий мій друже, поговоримо про серйозніші речі: я хочу попросити вашої допомоги, бо на нас чекає ціла ніч важкої й небезпечної праці. Краще вже я про все розповім вам, коли все це скінчиться.

— Але я палаю нетерпінням. Я волів би вислухати вас відразу ж.

— Ви підете цього вечора зі мною?

— Коли хочете й куди хочете.

— Так само, як і за давніх часів! Ми ще встигнемо трохи попоїсти, перш ніж піти. А тепер щодо того провалля. Мені неважко було з нього вибратися з тієї простої причини, що я ніколи там не був.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

— Ніколи не були?

— Ні, Ватсоне, ніколи не був. Але мій короткий лист до вас був цілком щирий. Я не мав жодного сумніву, що життя моє скінчилося, коли побачив на вузькій стежині лиховісну постать покійного професора Моріарті, яка відрізала мені шлях до порятунку. У його сірих очах я прочитав невблаганне рішення. Ми перекинулися з ним кількома словами, й він ласкаво дозволив мені написати короткий лист, який ви потім знайшли. Я залишив той лист разом із своєю цигарницею та альпенштоком, а сам пішов стежкою вперед. Моріарті попрямував за мною. Я дійшов до урвища й зупинився. Він не витяг ніякої зброї, але кинувся до мене і обхопив своїми довгими руками. Він знав, що гра його скінчена, й хотів лише одного — помститися мені. Не відпускаючи один одного, ми стояли, хитаючись, над урвищем. На щастя, я трохи знаюся на японській боротьбі «баріцу»*, що не раз ставала мені у великій пригоді. Я вислизнув з його обіймів; він страшно скрикнув і з хвилину шалено тупцював над проваллям, хапаючи руками повітря. І все-таки зберегти рівновагу йому не вдалося, й він упав. Схилившись над урвищем, я бачив, як падав професор. Потім він ударився об камінь і зник у воді.

З величезним подивом я слухав пояснення Голмса, що, розповідаючи, спокійно попихкував цигаркою.

— Але ж сліди! — вигукнув я. — Я на власні очі бачив сліди двох людей, що спускалися стежкою, й жодних слідів, що вели б назад.

— Це сталося так. Тієї миті, коли професор зник у проваллі, мені спало на думку, що доля дарує мені незвичайний шанс. Я знав, що Моріарті — не єдиний, хто бажав моєї смерті. Залишалося щонайменше троє його спільників, у серцях яких загибель їхнього проводиря пробудила б жадобу помсти. Усі вони — найнебезпечніші люди. Хтось із них неодмінно поквитався б зі мною. А коли всі гадатимуть, що мене немає на світі, то вони, ці люди, діятимуть вільно, швидше себе викажуть — і рано чи пізно я зможу знищити їх. Ось тут я й оголошу, що живий. Людський мозок працює так швидко, що я вже обміркував цей намір, перш ніж професор Моріарті опинився на дні Райхенбахського водоспаду.

Я підвівся й оглянув кам'яну стіну скелі позаду себе. У вашому мальовничому описі моєї загибелі, який я з величезною цікавістю прочитав через кілька місяців після того, ви стверджували, що стіна була зовсім гладенька. Це не так. Там було кілька невеличких виступів, а трохи вище — щось схоже на виїмку. Скеля була така висока,

*«Баріцу» — назва боротьби, вигадана Конан Дойлом; автор, можливо, натякає на «барітцу» — систему самооборони, розроблену у 1898–1902 рр. англійським інженером Едвардом Бартоном-Райтом (1860–1951) на основі японських бойових мистецтв.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>